

BÁCSORSZÁG

Vajdasági honismereti szemle

2009/4. (51. szám)

Egy templomtorony titkai

250 éves a bajai Páduai Szent Antal-templom

Egy templomtorony településének szinte minden titkát ismeri, hiszen tanúja a történelemnek. Kevesen ismerjük viszont a torony saját titkait, hiszen legtöbbször csak a toronyóra miatt tekintünk fel rájuk. Baja városának sokáig csak egyetlen – a templom épület mellett álló – tornya volt, a Barátok templomának tornya. A torony szimbolikus jelentőségű is, hiszen a bajai harmadik városházának – bár többször tervezték – sohasem épült torony. A főtér felől mégis a Grassalkovich-kastély, vagyis a későbbi harmadik városháza fölé magasodik.

1. titok: Az építése

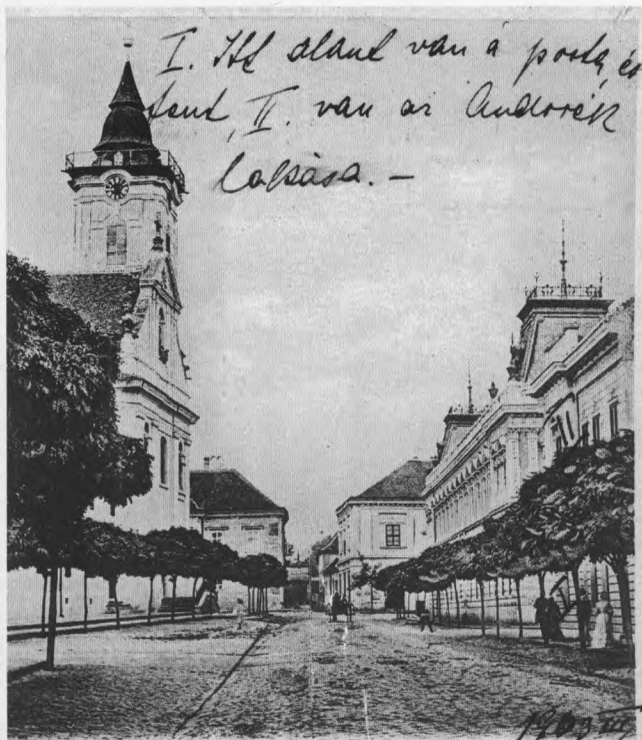
A régi (18. századi) bajai templomok közül igazi templomtorony csak a Barátok templomának van. A többi templomtorony a templom főhomlokzatának közepén helyezkedik el. Baja városára a toronyépítés nem jellemző, mert bár több templomot építettek a városban, mégis a városházának például sohasem volt tornya. (Csak az első városházának lehetett, de ez igen kevésbé valószínű. Erről a városházáról nem maradt fenn sem ábrázolás, sem leírás.) Az iskolának viszont volt tornya, de lehet, hogy ez csak a kis harang miatt, amivel régen „csengettek”.

A Barátok templomának elődje a város középkori temploma volt.¹ Erről a templomról nem sokat lehet tudni, de a ferencesek Historia Domusa szerint a mai kolostorépület másik oldalán állt, ahol ma egy sarokház, illetve úttest található. Ebből a török időben mecset lett, amihez minaretet építettek.² Arról nincs adat, hogy a minaretet, esetleg a középkorból megmaradt tornyot használták-e harangtoronyként. Azt sem lehet tudni, hogy mikortól volt harangja a templomnak, mely a 17. század végén és a 18. század elején a város egyetlen katolikus temploma volt.

A harangok meglétére az első adat csak a pestisjárvány utáni időkből származik, amikor is 1737. május 31-én Patacsich Gábor kalocsai érsek két harangot szentelt.³ Őket a régi templom tornyába húzták fel, ahol már két másik harang is volt.⁴ A harangok áthelyezésének idejét nem ismerjük, de az 1760-as évek elején kerülhetett erre sor. Az új templomot ugyanis 1732-ben kezdték építeni, de a szentély felépítés után (1734) az építkezést megakadt. Az építkezést tovább hátráltatta az 1740 körüli pestisjárvány is. 1750-től az atyák próbálták az építkezést folytatni, de az érsek rendszeresen elkerlte tőlük a meszet a plébániai templom építéséhez. 1751-ben Buday Imre házfőnök az új földesúr, gr. Grassalkovich Antal pénzbeli támogatásával folytatni tudta a templom építését, amelyet 1756. április 21-én fejeztek be, pontosabban a templom tetőzete ekkor készült el.⁵ Az egyházi schematizmusok a templom felépítésének befejezését 1759-re teszik.

A torony építésének pontos dátumai nem ismertek, csak a befejezése: 1763. július 1-jén helyezték a toronyra a keresztet, a Historia Domus bejegyzése szerint: „Tornyunkra föltették a keresztet tisztelendő Basslich Bonaventura atya házfőnöksége alatt, tiszteletreméltó Gyukich Antal bikityi lakos nagylelkűségének köszönhetően, a keresztben elhelyezést nyertek szent ereklyék, valamint egy oklevél, mely fölsorolja a római birodalmat, Magyarországot és a katolikus egyházat kormányzók stb. [neveit]”.⁶ A kereszt felhelyezésével elkészült a templom, már csak a belső berendezése, csinosítása maradt hátra. A torony tetején legközelebb csak 1807-ben alakítottak, mikor „fénymázzal kevert vörös színű zsindelellyel befedték”⁷

1840. május 1-jén a bajai nagy tűzvészben a torony teteje is leégett. A Historia Domus szerint: „A hatalmas füst és por miatt még a piactérről sem lehetett látni, hogy milyen állapotban van a konvent. Négy óra után úgy látszott, hogy a torony tüzet fogott, nem sokkal utána az urasági kastély, melynek nagyobb része el-

I. Hl. oldal van a posty és
lent, II. van az Andorján
Csalása. -

Barátok tere, Baja. 1877/18
Redves Istenem! Hogy vagy? - De Te
is ill lehetnél! Ohyan szép kis vá-
ros. - Mivel töltöd az időt? -
Szerem! Sokszor eszölöd szerető
Szerem

Kopcsaky József kiadása Baján.

Barátok temploma 1903-ban

hamvadt.⁹⁸ A tűzvész 50. évfordulóján közölt visszaemlékezés szerint „Legutolsóként égett le nagy pattogás között este 7 óra tájban Latinovits Sándorné háza, kevéssel utána omlottak össze a plebania és szt. ferencziek templomának tornyai, valóságos föld-rengést idézve elő zuhanásukkal.”⁹⁹

Egy évvel később kezdtek hozzá a torony és a templom tetőzetének felújításához a budai Goldinger építészmeister tervei szerint Neder dunaföldvári ácsmester munkásai, miután az ideiglenes tetőt elbontották. A templom búcsúja (június 13.) előtt „este 6 óraker, miután az ácsmunkákat befejezték és állt a torony, a palér – mozsarak dörgése közepette – elhelyezte a mintegy 5 urna köb-tartalmú gömböt a kereszttel, melyet folyó hó 7-ikén hoztak Budáról, ahol a kettőt fehér lemezből készítették. Egyuttal ideérkezett a budai bádogos és az aranyozó is. a gömbbe zárva elhelyezték, egy spanyol viasszal jól lezárt üvegben, a következő tartalmú írást:

Hogy sikeres, áldott, szerencsés legyen! D.O.M.A. A mindennél felségesebb Istennek.

Abban az időben, amikor a Szentatya, XVI.-ik Gergely kormányozta a katolikus Egyházat; V. Ferdinánd apostoli király és császár uralkodik az osztrák monarchiában; főmagasságú Grassalkovich Antal herceg a földesúr; méltóságos szent-györgyi Horváth János úr a bérlő; nagyméltóságú Klobusiczky Péter a kalocsai érsek úr; nagyontisztelendő Kirchmayer Domonkos atya a tartományfőnök. Ebben a szerzetesházban laknak. Ninkovich István házfőnök atya, Pendl János atya a királyi gimnázium igazgatója, Lukács Timót atya, tanár; Mattos Lőrinc atya, gyóntató; Heutzsnek Simon atya, német hitszónok; Stipich Gyula atya, helyettes házfőnök és bunyevác hitszónok; Torma Izidor atya. Továbbá, mint laikus testvérek: Herrmann Dénes, Haferl Zefrin, Wagner Fridolin. A

Kraus és Ungár: Krisztus mennybemenetele (1863)

konvent gondnoka: tekintetes Iváncsy Károly úr, a nemes Szerém vármegye tiszteletbeli ülnöke. Helyettese: Auer Ferenc úr.¹⁰

2. titok: A harangjai

Még a régi templom tornyába húzták fel az 1737-ben szentelt két harangot. A nagyobbik Szent Antal, a kisebbik a „legszen- tebb Megváltó” tiszteletére volt felszentelve.¹¹ 1738-ban a káno- ni jegyzőkönyv szerint 5 harangja volt a templomnak a Szent Antal, a Boldogságos Szűz, legszen- tebb Szentháromság, 4. neve ismeretlen és a lélekharang.¹² Ezeknek a harangoknak a sorsá- ról nem tudunk, de 1772-ben már egy új 7 mázsa 5 font súlyú nagyharangot készítettek, amit június 23-án áldott meg gr. Baty- tyany József érsek.¹³ Ez a harang öt évvel később megrepedt és csak 1794-ben öntötte újra Pesten Littman Antal, április 24-én. A harang május 30-án már Kalocsán volt, ahol Kollonits László kalocsai érsek Szt. Antal tiszteletére megszentelte, „május 31- én Baján, mozsárágyuk dörgése közepette szerencsésen felhúzták a toronyba.”¹⁴ 1806 novemberének végén két kisebb harang is megrepedt.¹⁵ A decemberben tartott gazdasági tanácskozáson azt határozták el, hogy a repedt haranggal folytatják a haran- gozást, és ha találnak jótevőket újraöntetik.¹⁶ Jótevőket hamar találtak, ugyanis 1807. március 4-én már szerződést kötöttek az ácsmesterrel, hogy a toronyba új harangszéket készít tölgyfából, és a tornyot zsindegyel befedi és befesti.¹⁷ Május 10-én egy budai harangöntővel kötöttek szerződést, hogy – részben a megrepedt harangokból – „két új harangot önt, egyiket 12-13 mázsásra, a másikat 3-4 mázsásra.”¹⁸

1807. december 2-án dunai tutajon meghozták Budáról az újjáöntött két harangot, melyet már október 4-én, az országgyű- lés tartama alatt megáldott méltóságos Szabó András kassai püs- pök úr Budán, a harangöntőnél, nem messze a kapucinus atyák- tól. A nagyobb harangot – mely a toronyban a legnagyobb – a

Szentháromság és a Boldogságos Szűz Mária, a mi Pártfogónk tiszteletére szentelték, amint a két felirat mutatja. A harang felső részén ez a felirat volt olvasható: *Én vagyok az élet hangja, hívlak titeket, jöjjetek imádkozzatok!* (latinul: *Vos ego sum vitae voco vos orate, venite.*)¹⁹ A nagy harang peremén pedig magyarra fordítva:

„Ezt a harangot a hívek kegyes adományából a bajai kolostor részére Millner Ferenc öntötte Budán az 1807. évben.”²⁰ „A kisebb harangot, mely a toronyban a harmadik, a Szeráfi Szt. Ferenc és Kapisztránói János tiszteletére szentelték, amint a bevészt felirat mindkettőt mutatja. A harang felső részén, felső kerületén ez olvasható: Üdvözlégység Mária, kegyelemmel teljes, az Úr van te veled (Ave Maria gratia plena Dominus tecum)”²¹

December 19-én Eder Ferenc ácsmester „mozsarak dörgése és az egész népsokaság örömujjongása közepette az ékes koszorúval díszített harangokat délután fél 3-kor szerencsésen felhúzta a toronyba.”²² A kisebbik harang nem sokáig maradt a toronyban, ugyanis 18 évvel később megrepedt. Ekkor Latinovits József királyi tanácsostól 100 forintot kaptak a 322 (valójában 315) lat súlyú harang újraöntésére. Az új harangot Eberhard Henrik öntötte Pesten 1824-ben, tehát nem a régi harang ércanyagából öntettek egy új harangot, hanem csak becserélték az ércanyagot és még 227 váltóforintért egy új harangot vásároltak. Ezt is Kalocsán áldották meg Szent József tiszteletére.²³

1840. május 1.: „A toronyórák délután ½ 2 órát elütötték, s ez volt a harangok utolsó bátorító hangja, mely eljutott a fülekbe, mert kevéssel ezután ugyanezen harangok gyászt rémületet, a maguk és a lakosság pusztulását kongatták.”²⁴ A ferences kolostor

és templom pusztulása délután 4 óra után következett be. A Historia Domus írója május elsejéhez írta be, de minden bizonnyal csak később jegyezte le. A toronyban keletkezett károkról a következőket írta: „a harangok, áttörve a Boldogságos Szűz Mária loretói kápolnájának boltozatát, idezuhantak, s itt minden elégett, ami fából volt; az ezüst fogadalmi ajándékokat és egyéb ékszereket összeolvadva találtuk. Az 1369 lat súlyú nagyharang hat füléből kettő megolvadt, a másik kettő eltört; a 789 lat súlyú másiknak a szegélyéből egy kis rész szétfolyt, egyébként előbbi céljának megfelelően használni lehet; a 322 lat súlyú miseharang kettőtört; a kórusharang teljesen darabokra tört.”²⁵

A tűzvész után úgy látszott, hogy Baja városa teljesen megsemmisült. Erről több korabeli újság is tudósított. Az egyik ilyen hírt olvashatta a bécsi Mayer Magdolna özvegyasszony és úgy gondolta a gyászos esemény egyéves évfordulóján, hogy új harangokat adományoz a ferences templomnak. Ezeket a harangokat Pesten öntötte Hornung József és teherhajóval szállították Bajára. A nagyobbik 2791 lat súlyú harangra négy szent neve is felkerült, a tűzvészre emlékezve Szent Flóriáné is.²⁶ A kisebbik harang Nepomuki Szent János tiszteletére készült. 1841. október

A kápolna kegyképe

18-án húzták fel a harangokat a toronyba.²⁷ Az év végén az egyik régi harang megrepedt, amit Pestre vitettek újraöntetni. Ez a harang gyorsan elkészült, mert 1842. január 6-án már Girk György püspök Kalocsán az új harangot áldotta meg, a Boldogságos Szűz Mária és Szent István magyar király tiszteletére.²⁸

1848. december 30-i közgyűlésén a főbíró javaslatára Baja felajánlotta harangjainak egy részét a magyar kormánynak, valamint felkérte a ferenceseket és az ortodoxokat is, hogy csatlakozzanak ehhez a felajánláshoz.²⁹ 1849. január 5-én a Barátok templomának tornyából is levettek egy (769 lat súlyú) harangot és nyolc más haranggal együtt Debrecenbe szállították, abból a célból, hogy ágyúkat öntsenek belőlük. A szabadságharc után,

Baja Szent Ferenc-rendi templom

Szent Ferenc-rendi templom és kolostor. A torony az 1929/30-as átalakítás után

mivel mégsem készültek belőlük ágyuk, a ferencesek visszakapták a harangjaikat Aradról.³⁰

A babilói parázna a hétfejű sárkányon (Jel 17, 10)

Baján több harangöntő is működött, mégis csak egy harangot öntettek helyben a barátok 1858-ban. A Heller János³¹ öntötte harang érdekessége a rajta található 6 szentet ábrázoló kép és a felirata, mely az öntésének dátumát is megadta: „A hIvek MegbeCsüLhetetlen aDakozásából sz. antal tiszteLetire.”³² A másik híres bajai harangöntőtől, Bodicsi Sándortól³³ pedig nem harangot, hanem egy új fém harangszéket rendeltek a 20. század elején.³⁴

Az első világháború idején, 1916. augusztus 6-án hadi célokból két harangot elvittek a toronyból.³⁵ A régi harangok pótlására csak az 1920-as évek közepén került sor. 1925-ben Szent Ferenc halálának 700 éves jubileuma alkalmából a bajai ferencesek gyűjtést rendeztek egy új harangra. 1926-ban az összegyűjtött pénzből két harangot is megrendeltek – egy Szent Ferenc harangot és egy Szent Mihály harangot (lélekarangot) – a budapesti Szlezák László harangöntőnél.³⁶ A harangokat a ferences provinciális, Unghváry Antal áldotta meg, és december 23-án húzták fel a toronyba. A nagyobbik harang először a karácsonyi éjféli misén szólalt meg. Az egyik korabeli újság erről így tudósított: „Nagy tömegtől környezetten hatalmas harang új féme csillogot tegnap délben a Ferencesek temploma előtti járdán. Sima testét karvastag kötél hurka ölelte, oldalán ragyogott az urnak szentelt betű „Isten dicsőségére és szent Ferenc atyánk boldog halálának 700-ik évfordulója emlékére több bajai jótévők adakozásából 1926 évben készült. Öntötte Schlezák László harangöntő, Budapest.

A hatalmas kötél egyik vége a torony ablakában tünt el, a másik egy vastag akácfa derekán átszavarva, negyven bajai férfi és fiatal ember erős markát surolta. Pontban tizenkettőkor, Isten segedelmét követve, jelt adott a mester. Nyolcvan erős kar izma ütemesen feszült meg s a nézők izgatott várakozása közben a

magasba lendült a hétmázsás harang, hogy a torony építménye is megrendüljön, amikor elnyelte odafönt a szurok sötét ablaka.”³⁷

A következő évben is két harangot szenteltek fel. „P. Jugh Miklós a plébános tevékeny, önzetlen munkája folytán a szent ferenczrendi plébánia templom ismét két új haranghoz jut. A nemrég szerzett, mély kongású nagy harang mellé nemsokára egy még nagyobb, mintegy embermagasságu harang kerül, melynek a súlya 15 métermázsá, a másik 4,5 métermázsá súlyu. A nagyobbat a templom védőszentjéről Páduai szent Antalról, a kisebbet a magyarok Nagyasszonyáról fogják nevezni. a harangok 10 ezer pengőbe kerültek, 8000 pengő a hívek adakozása révén már megtérült, a hátralévő 2000 P-t pedig ezután szintén a keresztény hívek nemes adományából fogják kiegyenlíteni; a gyűjtés még mindig tart.”³⁸

A harangok 1944. márciusáig a helyükön maradtak, ekkor vették le a 400 és a 700 kg-os harangokat (a Szt. Ferencet – a nagyharangot – és a magyarok Nagyasszonyáról elnevezettet). Ezek szerencsére túléltek a háborút és 1947. májusában a Historia Domusba már azt írhatta a ferences barát, hogy az „elrekvirált két harangot a mai napon visszakaptuk. Nagytétényről való ide szállításuk 559. 70 ft került.”³⁹

3. titok: A kápolna

A torony alsó része közvetlenül kapcsolódik a templomhoz, annak részét képezi, mint kápolna. Ez a kápolna ma a nagyhét és húsvét kivételével nem látogatható, kovácsoltvas kapuja zárva van. Nagypénteken ide viszik az oltáriszentséget a főoltár oltárszekrényéből, mert itt van a szentsír, s hogy régebben is ennek használták, mutatja a kápolna bejárata mellé festett két őrt álló páncélos katona. A karzat alatt, a szentély felőli oldalra egy Krisztus ostromozását ábrázoló szobor került 1809-ben. Ennek párja a másik oldalon egy 18. századi piéta, a halott Krisztust ölében tartó Szűzanya-kép.⁴⁰ A kápolna festése – részben a külső falához igazodva – szürke kőfalat utánoz. Egy 1992-es restaurálás eredményeként újra látszik az egykori freskó képeinek egy része, melyek festett ablakokként vannak elhelyezve. A festmények nagy része Mária életéhez kapcsolódik: menekülés Egyiptomba, Jézus születése. A Jelenések Könyvére utal a babiloni parázna a hétfejű sárkányon (Jel. 17-18) és a Napba öltözött asszony (Jel. 12.), a

szensírira pedig a Feltámadt Krisztust ábrázoló mennyezeti freskő. Ez a legkésőbbi falképek a kápolnában, hiszen a levéltári iratok tanúsága szerint a „Krisztus mennybemenete” című képet 10 forintért festették „Kraus és Ungár bajai festészek” 1863-ban, mert a toronyórának nyomatóka leesett és áttörte a kápolna boltozatát. A helyreállítást és a mennyezet újrafestését a városi tanács vállalta, mert a toronyóra a város tulajdona volt.⁴¹

Már a kápolna bejárata felett Szűz Máriára emlékeztető héber és latin nyelvű felirat olvasható. A latin nyelvű:

„Tota pulchra es Maria /et macularis [originalis]

Non est in te / tu glori[a] Jerusalem
tu laetitia Israel
tu honorificecam populum
nostri
amen.”

Körös László magyar fordításában:

„Mindenestül szép
vagy, Mária.
És nincs Benned eredeti bűn.

Te (vagy) Jeruzsálem dicsősége.

Te (vagy) Izrael öröme.

Te vagy népünk dicsősége.

Ámen.”⁴²

Ikonográfiailag a felirat nemcsak kétnyelvűsége miatt érdekes, hanem mert a kápolna kettős funkcióját is egyesíti, hiszen bár ma már nincsenek a Barátok

templomában offerek, de a különböző adakozókra márványtáblák emlékeznek. Két márványtábla a kápolna bejárata mellett éppen eltakarja a két őrt álló katonát.

A kápolnára vonatkozó első írásos dokumentum a barátok Historia Domusa szerint a „Boldogságos Szűz Mária lorettói kápolnája” volt. Első említése 1775-ből származik, amikor az érsek „a torony alatti Szűz Mária-kápolnában néhány világinak adta föl a bérmlás szentségét.”⁴³ A 19. század elején is a legtöbbször mint „a kápolnai Boldogságos Szűz Mária oltárát” említik abból az alkalomból, hogy valamilyen fogadalmi ajándékot (offert) helyeztek el itt.⁴⁴

A kápolna szentsírként 2009 nagyszombatján

A kegykép rejtélyes. Érdekessége, hogy Mária és a gyermek Jézus is sötét bőrű rajta, valószínűleg azért, hogy „fekete Madonnának” látszunk, amely vagy a kegykép régisége miatt ilyen, vagy az Énekek énekének egyik sorára – „Barna a bőröm, de azért szép vagyok” – utal.⁴⁵

A kápolnához különböző Mária ünnepek kötődtek. 1780. augusztus 5-én, Havas Boldogasszony ünnepén énekes szentmisét mondtak a kápolnában, melyet „Misskolity úr állított helyre.”⁴⁶ Elképzelhető, hogy a templom második búcsújának tekinthető Porcinkula ünnepét (aug. 2-án) is itt tartották.

A kápolna bejárata egy kovácsoltvas kapu. Ez a kapu az 1840-es tűzvész után került ide és 1000 forintért Becker Péter⁴⁷ volt tartományfőnök, bécsi quardián (házfőnök) készítette.⁴⁸ A templom helyrehozatalához bécsi gyűjtésével is hozzájárult, talán közvetve neki köszönhetőek azok a harangok, melyeket a bécsi özvegyasszony, Mayer Magdolna készíttetett. 1844-ben nemcsak a főoltárt újították fel, hanem a kápolnai oltárt is, ugyanis május 12-én a „Szent Antal nagy oltárát és a torony alatti kápolnában lévő Boldogságos Szűz Mária kis oltárát – melyek a nagyontiszteendő Becker Péter volt rangidős tartományfőnök atya és igentiszteendő Nagy Pál, helyi házfőnök atya megáldotta az oltárszekré-

nyekkel és Szent Antal, illetve a Boldogságos Szűz Mária képeivel együtt.⁴⁹

A kápolna díszítése ezzel nem fejeződött be, hiszen az 1847. június 31-i bejegyzés szerint: „a család nyomdokain jár tekintetes Pilaszánovics Antal úr is, aki mindig nagyon hűséges és nagylelkű Mecénása volt: a legutóbb a Boldogságos Szűz Mária torony alatti kápolnájának /: melyet már előzőleg kifestetett:/ 6 nagyobb és 2 kisebb gyertyatartót ajándékozott; ezeket a packfonnak nevezet új fémből készítette Pesten Istennek és az Ő anyjának tiszteletére 50 váltó forintért.”⁵⁰ A Pilaszánovics család másik tagja „a kegyes Pilaszánovics – született Kardos – Mária urnő, az elhunyt Pilaszánovics Pál özvegye, Isten Anyja iránti áhítatból a torony alatti Boldogságos Szűz Mária kápolnának egy ezüst lámpát adományozott. Ezt a kecses alakú lámpát Sepp József úr, bajai ezüstműves készítette.”⁵¹

A kápolna oltára

Valószínűleg Pilaszánovics Antal, vagy a család másik ágából származó Pilaszánovics Lajos készítette a kápolna két ablaka alatt található zárható padokat, melyeket fa intarziás családi címerük ma is díszít. Ezenkívül a Pilaszánovics családra emlékeztet ma is a kovácsoltvas kapun a Mária monogram alatt látható címerük. Ezt később erősítették fel, valószínűleg éppen Pilaszánovics Antal lányának, Flórának a temetése után, akit a kápolnában helyeztek örök nyugalomra 1854-ben. Monogramos két fedő kőlapja közül az egyik ma is megtalálható a kápolna szőnyege alatt. Unokái a 20. század első felében külön márványtáblát is emeltettek emlékére az egyik szenteltvíztartó fölé azzal a felirattal, hogy „E templomban alussza örök álmát...”

1852-ben még „a torony alatti kápolnában a loretoi Boldogságos Szűz Mária oltára” volt, 1883-ban már a „Szent Sír kápolna” felújítására gyűjtöttek adományokat. Az egyik legnagyobb eseménye a kápolnának a 20. században 1932 húsvétján volt, amikor szobrokkal megelevenítették azt a jelenetet, „mikor a szent asszonyok megjelennek a sz. sírnál és keresik Jézust, az angyal a fehér

keresztre mutat, melyen e szavak vannak ráírva: »mit keresitek az Élőt a holtak közt? Nincsen ott! Feltámadott!«, a jelenet egész áldozócsüörtökig volt a kápolnában, az első hét az egész város szinte mozgott, hogy mindenki láthassa a szép szt. irási jelenetet. Szobrokat: Kender István helybeli szobrász készítette.”⁵²

Pilaszánovics Antal címere a kápolna egyik padján (faintarzia)

4. titok: A toronyóra

Nem lehet tudni, hogy mikortól volt a toronyban. Az 1840-es tűzvész utáni ábrázoló képen úgy tűnik, mintha toronyóra is lett volna. A városi jegyzőkönyvek szerint már 1840 előtt volt a városnak toronyórája. A megtalált jegyzőkönyvi bejegyzés valószínűleg a belvárosi templomra (papok temploma, plébániatemplom) vonatkozik, de nem zárható ki, hogy a Barátok templomának tornyában is volt egy óra. A toronyóra megléte-re vonatkozó első adat a már említett baleset, mikor a torony leeső ingája beszakította a kápolna boltozatát. A rendház historia domusában ezt az esetet nem örökítették meg, csak az 1872. május 2-i bejegyzés utal rá. E szerint: „A toronyban lévő óra kötele elszakadt és a több, mint 3 mázsás súlyzója bizonyosan beszakította volna a kápolna mennyezetét, ha azt 8 évvel előbb keményfa deszkával nem borítják a kápolna felett.”⁵³ A toronyórákat működésben tartó súlyokat kenderkötelekre függesztették, amelyeket az igénybevétel következtében néhány évente cserélni kellett. A toronyórák felhúzása és javítása egyébként is állandó karbantartási munkát igényelt, ezért a városi tanács árlejtésen keresett vállalkozót erre a feladatra. A 20. század elején ezt a munkát Bódcics Sándor, bajai harangöntő és toronyóragyáros végezte.⁵⁴

Mária monogram a kápolna kovácsoltvas kapuján

1928-ban, a torony felújításakor az óra felújítására is sor került: „A régi órát, mely évek óta nem járt kijavították s új mutatókkal ellátva helyezték a toronyba. A munka 8 napot vett igénybe. A költséget a hívek adománya fedezte.”⁵⁵

Az óra működéséről az 1930-as évekből van egy leírásunk, mely szerint: „A toronyóra ingája lomhán leng jobbra-balra, nagy súlyok függnek, vastag harang kötelek között a torony tágas mély terébe és különös egyhangu klapp-klapp hangzással noszogatják előre, a zseborával való rokonságot arisztokrata göggel tagadó lapátnyi mutatókat. mikor a harangtérbe értünk épen 8 órát kezdett ütni az óra. Nagy berregés, nyekergés előzi meg e műveletet alulról az óraszekevényből, aztán nagy drótrezdülések után sulyosan ütnek a kalapácsok a harangokra. Nagy, mély, mellkast átrezgő hangok döngnek el. Négy a középső harangra, nyolc az öreg harangra. Hosszan zeng el az utolsó ütés után a harangok utórezgése.”⁵⁶

Az órát azóta modernizálták, villanymotor hajtással látták el, de több mint egy évtizede nem működik, pedig a város több pontjáról látható lenne. A toronyban lévő óra nagy valószínűséggel a 19. század második harmadából származik és nem gyárban készült.⁵⁷

5. titok: A tűzoltótorony

Az 1871-ben alakult Bajai Önkéntes Tűzoltóegyletnek feladata ellátásához egy tűzfigyelő toronyra is szüksége volt. 1882-ben sikerült a városi tanácsnak a ferences tartományfőnökkel meg egyeznie, hogy a barátok templomának tornyán „a torony magasan megfigyelő helyet készítsen a tűzőrök számára.”⁵⁸ A szerződés első pontja szerint a „Sz Ferencről nevezett szerzetes rend részéről az idő szerinti házfőnök ft. Liposevits Laurus képviselőtében hivatkozással a nevezett rend tartományi főnökének Nagyságos Rodics Iván úrnak a város tekintetes Tanácsához 8236/882. sz. a. intézett átíratára megengedtetik Baja város közönségének, hogy a helybeli ferenczrendiek templom tornyát a helybeli zárda főnök úrnak bemutatott és általa jóváhagyott mérnökitevrajz lapján tűzjelző szemeldévé átalakíthassa.”⁵⁹

Az átalakítás után a torony javítása – korabeli kifejezéssel élve jó karban tartása – a városi tanács kötelessége lett, és évente két részletben bérleti díjat is fizetett a torony használatáért. Az első években ez évi 160 forint volt. A tűzörség tagjai számára a ferences atyák iránti illedelmes viselkedés is kötelező volt, mert tiszteletlen viselkedés esetén a szolgálatukból elbocsátották őket.⁶⁰

A tűzörség kezdetben csak a toronysisak külső peremén volt, amit egy ráccsal – vagy inkább huzalokkal – tettek biztonságosabbá. Mégis a torony az önkéntes tűzoltóegylet megerősödéséhez vezetett. Még az 1884-es egyleti jelentésben is erre hivatkoztak: „Az újja alakítási munkálatok alapját a tűztorony felállítása s villamos huzallal lett összekötése képezi.”⁶¹ Ezek a főbb segéd eszközök, melyek a tűzoltót hivatásának kellő teljesítésében elősegítik, és valódi színvonalra emelik. Itt kénytelen vagyok ez új intézmény előnyét rövid statisztikai adattal igazolni: köztudomású dolog, hogy előző időkben városunkban majdnem napirenden voltak a tüzesetek, a lefolyt évben azonban ezen szerencsétlenségek száma és terjedelmi aránya feltűnően lepadt. Míg előző időkben évenként 60-70 komoly tüzeset fordult elő, addig a mai tűzoltói szervezet mellett alig van ennek 10 %-a és az is legnagyobb részben pusztításban megakadályozva és korlátozva.”⁶²

Az 1890-es években a tűzoltók közül hárman állandóan a „tűztoronyban” teljesítettek szolgálatot. Egyikük a toronyszobában volt a telefon mellett, egy pihent és egy az erkélyen figyelt, akit kétóránként váltottak fel. Nyolcnaponként kaptak egy szabadnapot, de ha ezen a napon

A kápolna bejárata

tűz ütött ki, akkor nekik is be kellett vonulniuk a laktanyába.⁶³ A Borovszky-féle Bács-Bodrog vármegye monográfiája szerint: „A tűzoltóság részben városi, részben önkéntes; az utóbbi 1871-ben alakult. A tűzörség különben a Ferenczrendiek templomának tornyán van. A tűzőr éjjel minden negyedórán s íjába fűj; a városházáról felel neki a rendőr, a mi mindenestre egyszerű és praktikus megoldása a kölcsönös ellenőrzésnek. A tüzet a városrész számának megfelelő számú kürtszó jelzi; az őrségre elsőnek érkező fuvaros vagy bérkocsis jutalomban részesül.”⁶⁴ Korábban nem kürtszóval, hanem a harangok félreverésével jelezték a tüzet, amit a Barátok templomának tornyában kezdtek, itt egy vörös zászlóval is jelezték a tűz irányát. Többször előfordult, hogy akkor is kongattak, mikor már nem volt tűz,⁶⁵ ezért Scheibner Gyula rendőrfőkapitány felkérte az egyházközségeket 1891-ben, hogy a „tüzesetknél a kongatás beszüntetessék, mihelyt a Ferenc-rendi zárda tornyában az beszüntetetik.”

A biztonságosabb tűztorony kialakítására csak 1928-ban került sor, amikor a torony tatarozásakor átalakították a toronyőri szobát, hogy minden irányban kis ablakai lettek, és a figyelőfolyosót pedig lefedték. Ezzel nemcsak megkönnyítették, hanem biztonságosabbá is tették a tűzoltók munkáját.⁶⁶ Nagy András, Baja város főmérnöke a Körséta a városban című írásában a következőket írta az új „tűzörségi megfigyelő toronyról”: „a kerítésfalban lévő kis ajtón belépünk, majd köcsigalépcsőn a templomkarzat magasságáig jutunk egy kis erkélyen át a torony belsejébe. Itt már régi falépcső viszföl az út egy egész érdekes régi, évszázados izü szuette világba. [...] Meredek lépcsőn végre felerünk egy fekvő padlóajtóhoz, kinyitjuk és kibujunk a nyíláson. A tűzörség kis toronyszobájába értünk. Lámpa, óra, telefon, kis kályha van benne. Rendes világos kis szoba. a tűzoltó feszesen, katonásan tiszteleg és mi kimegyünk a körüljáró erkélyre.”⁶⁷

Pilaszanovits Flóra emléktáblája az egyik szenteltvíztartó felett

6. titok: A toronykereszt

A torony legmagasabb pontja a kereszt, bár a barátok temploma homlokzatának közepét is egy kőkereszt díszíti. A toronykeresztet 1927-ben egy villámcsapás érte, amitől a gömbje kettévált. Ekkor a pléh gömbben egy palackban megtalálták az 1841-ben elhelyezett okmányokat.⁶⁸ A torony „a város költségén új keresztet kapott viszonzásul azon szolgálatért, melyet a torony, mint tűztorony lát el városunk tűzvédelmében.”⁶⁹ A Historia Domus bejegyzése szerint az új kereszt felhelyezése a következőképpen történt: „miután a gömbbe helyeztük az ilyenkor szokásos okiratot, ma délután ½ 4 órakor assistentiával a templom elé vonultunk, hol ft. P. Tamás Alajos Exprovinciális és házfőnök megbízásából szép beszédet intézett a jelenlévő sokasághoz a kereszt üdvös voltáról P. Jugh Miklós affor és plébános atya, melynek végzetével megáldotta a keresztet és átadta a bádogosnak, hogy huzza fel a toronyba és helyezze el. Pont 1/45 volt, mikor a kereszt ismét rendes helyén állt. Ennek megtörténte után a bádogos három pohár bort ürtett ki a kormányzó, a város és zárda egészségére s a poharakat ledobta. Ezzel befejeződött az ünnepélyes aktus. Megjegyzem, ez volt már a harmadik keresztfeltétel a toronyba, mióta a torony áll.”⁷⁰ A korabeli újságban megjelent a gömbben elhelyezett latin nyelvű emlékeztető magyar fordítása:

„Figyelj kedves olvasóm!

Ezt a szép tornyot elsőízben 1763. július 1én látták el kereszttel. Másodízben a nagy tűz romlása után 1841. június 13án. A lesújtó villám erejétől megrongált és Baja szab. királyi város tekintetes tanácsának bőkezűsége által újonnan készült keresztet a megaranyozott gömbbel együtt a tekintetes tanács és Baja város lakosainak jelenlétében a ferences zárda ünnepélyes áldása közt ma, 1927. szeptember 4én d. u. 4 órakor helyezték újból a toronyra.”⁷¹ ■

¹ Baja plébánosát a 15. században említik először. (Baja története a kezdetektől 1944-ig, szerk: Köhegyi Mihály, Budapest, 1989. 118.) Egyes feltevések szerint két temploma is volt a mezővárosnak.

Borsay Jenő szerint: „Baján a mohácsi vész előtt ferenceseknek semmi nyomuk sincs. Nem említi őket az 1260. évi Schematizmus Naborensis sem az 1400. évi Schematizmus Pisani. Karácsonyi dr sem talál semmi nyomukat.” (Borsay Jenő: A Baja-belvárosi plébániai egyház Házi története [kézirat] TIM 1917.95)

² A bajai ferencesek háztörténete I., 1694–1840, ford.: Kapocs Nándor, Türr István Múzeum, Baja, 2000. 13. és 325.; „A konvent északi részén konventünk egykori telken, mely most Latinovich József tanácsos uré [...] egykor, mivel Magyarország nagyobb részét törökök uralták, mohamedán mecset állt.” A lábjegyzet szerint: „Ez ma a Széchenyi István és Bartók Béla utca sarkán álló épület.”

³ A bajai ferencesek háztörténete I., 22.

⁴ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 292.

⁵ A bajai ferencesek háztörténete I., 44.

⁶ A bajai ferencesek háztörténete I., 58.

⁷ A bajai ferencesek háztörténete I., 255.

⁸ A bajai ferencesek háztörténete I., 467.

⁹ Bajai Közönlöny, 1890. április 27. 2.

¹⁰ A bajai ferencesek háztörténete, II. (1841–1889), ford.: Kapocs Nándor, [kézirat] 3.

¹¹ A bajai ferencesek háztörténete I., 22.

¹² Borsay Jenő: A Baja-belvárosi plébániai egyház Házi története [kézirat] TIM 1917.95. – 54. o.

¹³ A bajai ferencesek háztörténete I., 76.

¹⁴ A bajai ferencesek háztörténete I., 201 – Stojanovich József házfőnök kezdeményezte, és 330 forintba került.

¹⁵ A bajai ferencesek háztörténete I., 248.

¹⁶ U. o.: – 1806 december gazdasági tanácskozás a tartományi tanácsossal, a konvent házfőnökével és a helyettes házfőnökkel. Ennek egyik pontja: „Mi történjék a toronyban a második haranggal, mely a napokban harangozás közben megrepedt? Válasz az ötidőkre: Folytatni kell a harangozást, és ha találmunk jövevöket, újraöntjük.”

¹⁷ A bajai ferencesek háztörténete I., 250–251 – az ácsmester 3200 forintot és 8 urna bort kapott azért, hogy adott az egész konvent, a gazdasági épület és az istálló tetőzetéhez szükséges faanyagot, megvásárolta a gerendákat, szegeket és a zsindelyt. „Ezenfelül a toronyban új harangszéket készít, melyhez mi [a konvent] adjuk a fát; a harangokat leeresztli és felhúzza; a tornyot zsindellyel fedi és befesti, a szükséges festéket és olajat mi biztosítjuk.” A Helytartótanács a székszárdi királyi uradalomból 18000 kúpcserpet és 1500 borítócserepet adott előállításáért a konventnek, a harangszékhez a tölgyfát pedig Kolonitz László kalocsai érsektől kapták.

¹⁸ A bajai ferencesek háztörténete I., 253.

¹⁹ Historia Domus Bajensis, Chronik des Franziskanerkonvents in Baja, Band I., 1694–1840, Baja, 1991. 248. – A harang súlya: 1369 lat, azaz 13 mázsa 69 lat, a kisebbé: 322 lat, azaz 3 mázsa 22 lat.

²⁰ A bajai ferencesek háztörténete I., 260–261.

²¹ Historia Domus Bajensis, 249. és A bajai ferencesek háztörténete I., 261. – „A nagy harang ára, a szerződés szerint fontonként 1 forint 36 krajcárral számítva kétezer-százkilencven forint és 24 krajcár, azaz 2190 forint 24 krajcár. A kisebb harang ára öteztizenöt forint és 12 krajcár. Ez az összeg részben a két törött harang árából, részben a hívek kegyes adományaiból jött össze Demercz Ádám helyettes házfőnök és Pestalich Gergely házfőnök atyák kiváló buzgólkodásának eredményeként az összeget Budán Millner Ferenc harangöntőnél szabályosan letették és kifizették.”

²² A bajai ferencesek háztörténete I., 262.

²³ A bajai ferencesek háztörténete I., 346–347.

²⁴ A bajai ferencesek háztörténete I., 466.

²⁵ A bajai ferencesek háztörténete I., 468. – Másnap a harangok még mindig izzottak. (A bajai ferencesek háztörténete I., 469.)

²⁶ A bajai ferencesek háztörténete, II. 13. – „Ma megtapasztaltuk, hogy a hir nem volt hamis; amint értesítettek bennünket, két harangot, egy nagyobbat és egy kicsit, az itteni társaság teherhajóján Pestről ide szállítottak és a Duna partján már ki is rakták. Hat lóval vontatott kerek eszközkel még ma be is hozták a konvent udvarába. Közülük a nagyobb 2791 lat, a kisebb 348 lat. Egy bizonyos Mayer Magdolna nevű bécsi özvegy költségén öntötték, amint mindkettő köriratából világosan kitűnik.”

A harang feliratai: „I. Szent Flórián. /A gyzásos esemény szörnyűségéin – annak évfordulóján – enyhített ezzel a nagyszerű ajándékkal: egy bécsi asszony./ II. Szent Alajos. /A jámbor, jövevény özvegy – Mayer Magdolna – midőn szánakozott a kiégett bajai tornyon, / III. Szent Magdolna. /Isten dicsőségére, védőszentjének tiszteletére és a hívek áhitatának [növelésére] ezt a harangot. /IV. Szent Antal. /Saját pénzén készítette Hornung József öntő pesti polgárral.”

²⁷ A bajai ferencesek háztörténete, II. 5–6.

²⁸ A bajai ferencesek háztörténete, II. 16. – Január 13-án húzták fel a toronyba az új harangot, amin két arckép is volt. „Az első Máriaé. Üdvözlely Mária. A másik Szent Józsefé.”

²⁹ BKMÖL IV. 1101. 129/1848.

³⁰ Baja története, 253.

³¹ Heller János (Szombathely, 1823/1821 – 1894 után, Baja?) már 1848-ban Baján élt, valószínűleg 1840 után költözött a városba, mert első ismert harangját 1840-ban a bajai Szent Miklós, görögkeleti templom részére öntötte.

³² A bajai ferencesek háztörténete, II. 243.

³³ Bodicsi Sándor (Kiskunhalas, 1862–Baja, ?) a harangöntő mesterséget Baján tanulta, majd külföldi tanulmányút után 1890-ben (vagy 1892-ben) Baján alapított harangöntő gyárat. (Rapcsányi Jakab, Dr., Baja, Bp., 1934. 526.) „Dolgozatai olyan jók, hogy alig győz a számos megrendelésnek eleget tenni.” (A magyar ipar és kereskedelem országos albuma, szerk.: Gömöri Lajos, Budapest, 1896. 316.)

³⁴ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 196. – 1906. jan. 2. : „A régi fából készült harangállvány már nagyon ingott; attól féltünk, hogy harangozás közben az egész összeroskad és a legnagyobb szerencsétlenséggel sujt bennünket. Hogy ettől ideje korán megmeneküljünk, egészen új harangállványt rendeltünk vertvasból és új harangfelszerelést öntött vasból Pozdech-féle rendszer szerint. A munkát a helybeli harangöntő Boditsi Sándor vállalta el 2966 koronáért. Az elmúlt hó végén a munkálatok teljesen

Kolostori színjátszás/iskolai színjátszás

A középkortól a 18. század végéig a ferences kolostori iskolák a magyar kultúra fontos műhelyei voltak. Sokrétű tevékenységet fejtek ki a lelkipásztorkodás viszonylatában, s nagy hatással voltak a vallásos jellegű társadalmi élet kialakítására is. A mai Vajdaság újratelepítése a 18. század huszas éveitől kezdve együtt járt többek között a franciskánusok (újra)megjelenésével is. Baján, Zomborban, Szabadkán nyitották meg iskoláikat rendházaikban, s bennük a jezsuita példa követéseként, az iskolai színjátszásnak is helye lett. Térésünkkel kapcsolatban tehát elmondható, hogy a színházi kultúra kezdete a 18. századra vezethető vissza, s a német vándortársulatok tevékenységével párhuzamosan a katolikus, illetve Karlócan az ortodox egyház berkeiben is számottevő volt a szerzetesrendek oktatói/nevelői munkája során azoknak a színjátékoknak a száma, melyeket diákokkal adtak elő.

Az iskolai színpad anyanyelvű jellege gyakorlatilag, ha szerényen is, de hozzájárult a nemzeti kultúra kibontakozásához is a 18. században az egykori Bács vármegyében, lett légyen az esetünkben magyar, horvát illetve szerb.

Magyar viszonylatban az iskolai színjátszás társadalmi és színház-történeti szerepe a 16-18. században jóval jelentősebb, mint pl. a nyugat európai országokban, a mai Vajdaság esetében pedig még hatványozottabb jelentőséggel bír e tekintetben a Ferenc-rendiek munkálkodása.

A ferences kézből lévő iskolák Bács vármegyében Baján (1757-1851), Szabadkán (1747-1789) és Zomborban (1763-1786) működtek a felvilágosodás századában. Az adatok tekintetében, melyeket a protokollumok illetve a historia domusok őriztek meg számunkra, a szabadkai a leggazdagabb. Ivanka Rackov forrás feltüntetése nélkül jegyzi meg, hogy az első horvát nyelvű színházi előadást 1747-ben rendezték meg a ferencesek grammatikai iskolájában az év végén, de magyar és latin nyelvű produkciókat is láthatott a közönség. Ivényi István városi monográfijában immár dokumentáltan hivatkozik az Osztrátság Jeromos rendezte Krispus című „komikotragedia”-ra. A nevezett a „principisták professora” volt, a darab pedig Nagy Konstantin császár fiáról szolt. Mintaul egy hasonló című jezsuita darab szolgált.

Prosztyevszky Vencel, a sintaxis professzora 1768-ban az Egyiptusi József eladatása című előadást rendezte meg diákjaival, és arról is tudomást szerezhettünk, hogy a színpad „állványokkal és dekorációkkal díszítettet”.

Kázmér Imre 1769 júniusában és szeptemberében vitte színpadra diákjaival a Senacherib Assyri királyi illetve az Ifjúkor című színpadi műveket, 1770. február 18-án pedig az Anastasius keleti császár-t.

Kovacsóczy Lajos az Eustachius római vezér színpadra állításában jeleskedett (1770. V. 24.). Az említetteken kívül még a következő színpadi produkciókról vannak adatok: Nagy Theodosius keleti császár az arianusok ellen (1773. IV. 22.), Belizár (VIII. 22.), illetve Joas (1774. IV. 8.). Ezen az előadáson, amely arról szolt, hogy hogyan ölette meg a háladatlan zsidó király Zakariás papot, a kalocsai érsek is jelen volt.

Zomborra vonatkozóan eddig két adat ismeretes. 1779. február és április között Boda Gerárd egy tragikomédiát tanított be, nevezetesen a Comodia de adolescente-t, míg két évvel később Vukovich András, a syntaxis professzorának diákjai január 24-én a Declamatio Jovialis-t tanulták be. Az előadás színhelye a kolostori ebédlő volt.

A ferencesek által színre vitt előadások többsége egyházi ünnepkor, illetve iskolakezdekskor meg az év végén került bemutatásra. E két utóbbi világi jellegű előadási alkalomnak számított. Az augusztus végére/szeptember elejére vonatkozó adatok kivétel nélkül „a tanévzáró ünnepélyek színjátékait takarják”. Az esetünkben feltüntetett konkrét adatokra vonatkozóan azt is el kell mondani, hogy a forásokban többször is történik utalás arra vonatkozóan, hogy az év végi komédiázás mind Zomborban mind pedig Szabadkán általános és gyakori volt.

Az előadásokat jobbra az iskola dísztermében mutatták be. Zomborban 1779-ben „in ambitu penes Ecclesiam” játszották el a darabot. Arra vonatkozóan is vannak adatok, hogy pl. Szabadkán a díszletek és kellekek beszerzését a városi tanács segítette.

Mind a világi, mind pedig az egyházi műfajok az egyház szellemiségében való nevelésnek, a keresztény erkölcsi magartatásformák elsajátításának eszközei voltak, s ilyen értelemben a színpadra állított darabok többsége bibliai történeteket dolgozott fel. A zombori „comodia de adolescente” témáját tekintve a moralitások, míg a szabadkai Szent Eustachius-történet a mártírdramák közé tartozik.

A közönség összetételére vonatkozóan a zombori rend protokolluma az 1781. január 24-én tartott előadással kapcsolatban a városi katonaság tisztjeit, a hivatalnokokat és a városi szenátorokat említi. Az előadás sikerére tett megjegyzés sem maradt el. Az adat lejegyzője szerint a produkció „magna cum laude” fejeződött be.

Az elmondottakat figyelembe véve tehát elmondhatjuk, hogy a Ferenc-rendiek 18. századi tevékenysége a mai Vajdaság területén jelentős művelődéstörténeti hagyományok letéteményeseként is számon tartható. ■

elkészültek és ma történt meg az átvétel, miután a városi tisztí mérnök a harangállványt és a felszereléseket alaposan megvizsgálta, a vet méretek alapján a szilárdsági számításokat megejtette, s azokat úgy biztonságis, mint célszerűségis szempontból megfelelőnek találta. A munkáért való jóttállás 15 évre szolt.”

³⁸ MFL VI. 13. A Bajai Szt. Ferenc-rendi zárda vagyonkimutatása 1913. 10., 1916. augusztus 6-án elrequirált 2 db 797 és 465 kg súlyú harangért az állam fizetett 5048 Koronát, ez összegg a P. principálnál őriztetik hadi kölcson kötvényekbe fektetve.”

³⁹ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 281.o. és 1926. október – A kész harangok a közszelemlére a templomban helyezték el.

⁴⁰ Bajai Újság, 1926. december 21., 2

⁴¹ Bajai Újság, 1927. szept. 15., 1.

⁴² MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 1947. május

⁴³ Erről a képről az első tudósítás 1809-ből származik a Historia Domusban. „Egy jámbor úrhölgy a kórus alatti Szűz Mária oltárhoz függesztett egy fél uncia súlyú ezüst fogadalmi ajándékot.” (A bajai ferencesek háztörténete I., 275.)

⁴⁴ BKMÖL IV. 1103. a. 1863 szept. 1.-7., 761/2704. sz.

⁴⁵ Az eredeti latin himnuszól az első két sor után két sort kihagytak. A kihagyott sorok. „Vestimentum tuum candidum quasi nix, / Et facies tua sicut sol.” – Körös László magyar fordításában: „Köntösöd fehér, akár a hó, / És orcád akár a Nap.”

⁴⁶ A katolikus templomokban ritka a verses felirat és még kevesebb olyan templom van, ahol héber nyelvű is olvasható.

⁴⁷ A bajai ferencesek háztörténete I., 88.

⁴⁸ például 1800-ban: „Tekintetes Latinovits úrnő oltárterítőt adományozott a kápolnai Boldogságos Szűz Mária-oltárra. Antonia sőröző úrasszony egy ezüstkezet ábrázoló fogadalmi ajándékot adományozott a kápolnai Boldogságos Szűz Mária-képhez.” (A bajai ferencesek háztörténete I., 214.)

⁴⁹ A keresztény művészet lexikona, szerk.: Seibert, Jutta, ford.: Harmathné Szilágyi Anikó, 2. kiadás, Corvina, Bp. 1994. 217.

⁵⁰ A bajai ferencesek háztörténete I., 123.

⁵¹ Becker Péter (Eger, 1784 – Eger, 1855.) 1804-ben és 1805-ben hittudományi hallgató volt a bajai konventben. 1805. szeptember 24-én itt tette le a szerzetesi fogadalmát. (A bajai ferencesek háztörténete I., 230. és 235-6.) 1806-ban Földvárba helyezték (A bajai ferencesek háztörténete I., 241.), 1810-ben visszahelyezték, mint „filozófiai előadó és a megoldandó esetek előterjesztője.” (A bajai ferencesek háztörténete I., 277.) 1811-ben ugyanez volt, a következő 2 ÉVBEN viszont házon kívül teljesített szolgálatot, monostorszegi káplán volt. (A bajai ferencesek háztörténete I., 279-280.) 1821-ben „kiérdemesült hittudományi előadó, és a hittudományi tanulmányok főigazgatója.” (A bajai ferencesek háztörténete I., 312.) 1821-1823 bajai házfőnök volt. 1824. június 6-án a Budán tartott káptalani gyűlésen tartományfőnökké választották (A bajai ferencesek háztörténete I., 340.)

⁵² MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 298

⁵³ A bajai ferencesek háztörténete, II. 34.

⁵⁴ A bajai ferencesek háztörténete, II. 1847. jún. 31.

⁵⁵ A bajai ferencesek háztörténete, II. 1847. október 17.

⁵⁶ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet 1932. március

⁵⁷ A bajai ferencesek háztörténete, II. 428.

⁵⁸ BKMÖL IV. kgy. 100. sz. 92. o.

⁵⁹ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 302.

⁶⁰ Rapcsányi Jakab, dr., 211.

⁶¹ Kutatósomhoz Takács József debreceni óraszakértő véleményét kértem ki, aki ezt állapította meg az óráról: „egy a maga korában jó minőségűnek számító kézműipari termékről van szó, mely kiforrott konstrukciónak látszik, s nagyon valószínű, hogy készítője műhelyéből több hasonló szerkezet kerülhetett ki.” (Részlet Takács József levelelől)

⁶² A bajai ferencesek háztörténete, II. 1882. november és 1882. dec. 5.: „Egy részről a bajai Szt. ferenc-rendi zárda képviselőiben ez idő szerinti házfőnök Ft. Liposevits Laurus úr, más részről pedig Baja város közössége képviselőiben Drescher Ede polgármester úrral a helybeli ferenc-rendi zárda templom tornyának tűztoronyját leendő átalakítása tárgyában a mai alulirt napon és helyen következő feltételek mellett kötöttet.”

⁶³ A bajai ferencesek háztörténete, II. 1882. dec. 5.

⁶⁴ U. o.

⁶⁵ Ez a mondat megjelent Buday István, Emlék-könyv a bajai önk. tűzoltó-egylet 25 éves fennállása... (Baja, 1896., 16.) című könyvében is.

⁶⁶ A bajai önkéntes tűzoltó-egylet igazgató választmányának jelentése az 1884-ik évi január hó 20-án tartott közgyűléshez, Baja, 1884. 1.

⁶⁷ BKMÖL IV. 1417. a. 171/1892.

⁶⁸ Bács-Bodrog vármegye monográfiája I., szerk. Borovszky Samu, Budapest, [1909] 302:

⁶⁹ „a tűzrendőri szabályrendelet 20.S-a értelmében a tűjelzés és kongsatás addig tart, amíg a tűz emelkedik és veszélyesebb lehet. Mégis többször megtörténik, hogy a kongsatás egyik másik toronyban akkor is megtörténik, mikor a tűz már nemcsak localisálva, de sőt elolva van. Misem természetesebb mint az, hogy a kongsatás által különösen éjjel, a közönség nyugalma támadtatik meg és indokolatlan háborgatásnak tetetik ki!”

⁷⁰ Baja THJ. város hivatásos és önkéntes tűzoltóságának emlékkönyve, Baja, 1932. 31.

⁷¹ Rapcsányi Jakab, dr., 211. – Nagy András: Kórséta a városban

⁷² MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 285.

⁷³ MFL VI. 13. Historia Domus Bajensis, III. kötet, 1927. szeptember 4.

⁷⁴ U. o.

⁷⁵ Bajai Újság, 1927. szept. 1. 2.